

1. Lisälausuma asiassa HE 188/2025 vp

Lakivaliokunnan 17.2.26 otsikkoasiassa pidetyn kuulemisen jälkeen minulta pyydettiin lisälausumaa eräistä kuulemisessa esiin tulleista kysymyksistä.

2. Oikeudenkäyntien kesto vs. oikeudenkäyntien pedagoginen vaikutus

Oman käsitykseni mukaan oikeudenkäyntien liian pitkä kesto on maamme vakavin ihmisoikeusongelma. Poissaolokäsittelyjen ja kirjallisen menettelyn soveltamisalojen laajentamisella pyritään yksiselitteisesti tehostamaan rikosprosessimenettelyä ja keskittämään tuomioistuin- ja syyttäjälaitoksen resursseja vaativien asioiden käsittelemiseen. Tämä puolestaan edistäisi asioiden nopeampaa ratkaisemista tuomioistuimessa. Näin ollen sekä poissaolokäsittelyjen ja kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamista voidaan katsoa puoltavan sekä EIS 6 artiklan 1 kohdassa ja perustuslain 21.1 §:ssä turvattu oikeus oikeudenkäyntiin **kohtuullisen ajan** kuluessa. Etenkin Suomessa tämä perus- ja ihmisoikeus on otettava huomioon äärimmäisellä vakavuudella.

Vuoden 2011 maaliskuun loppuun mennessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut Suomea vastaan 57 langettavaa tuomiota, jossa todetaan EIS 6 artiklan loukkaus oikeudenkäynnin pitkän keston takia. Tämä tarkoittaa sitä, että nämä kaikki ovat maamme syyksi luettuja ihmisoikeusloukkauksia. Lisäksi EIT on sanottuun ajankohtaan mennessä vahvistanut noin 50 oikeudenkäyntien pituutta koskevaa sovintoa, mikä puolestaan tarkoittaa sitä, että näissä tapauksissa Suomen valtio on myöntänyt ennen sovintoa ihmisoikeusloukkauksen.¹

Enää (vuoden 2011 jälkeen) oikeudenkäyntien kestoja koskevia valituksia ei EIT:hen käytännössä ole mennyt. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että asia olisi kunnossa, vaan syynä on vuoden 2010 alussa voimaan tullut laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä. EIT ei nimittäin ota tutkittavaksi valituksia, jos ihmisoikeusloukkaus on jo kansallisella tasolla hyvitetty, ja sanotun viivästyshyvityslain mukaan loukkaus hyvitetään nykyään käytännössä aina Suomen itsensä toimesta.

Tässä on syytä erityisesti korostaa, että oikeudenkäyntien pitkään keston liittyvät ongelmat eivät suinkaan ole vähentyneet viimeisinä vuosina, vaan pikemminkin päinvastoin. Esimerkiksi vuonna 2017 rikosasioiden oikeudenkäyntien kesto (esitutkinta+syyteharkinta+käräjäoikeusvaihe) oli 10,3 kuukautta, ja tammi-kesäkuussa vuonna 2024 jo 14.7 kuukautta.² Liian pitkiä käsittelyaikoja koskevan argumentaation painoarvo on siten viimeaikoina vain lisääntynyt.

¹ Ks. tarkemmin Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Johdatus prosessioikeuteen. Teoksessa Prosessioikeus (päätoim. Mikko Vuorenpää), kuudes uudistettu painos, Alma Talent 2021, s. 208-209.

² Ks. rikosasioiden käsittelyaikojen kasvusta tarkemmin <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrl-joiOGE1NDQxNDgtYjI2Yy00Yzk1LWFmMTUtNjNkNzA4ZDMxYTczliwidCI6IjdjMTRkZmE0LWMwZmMtNDcyNS05ZjA0LTc2YTQ0M2RIYjA5NSIsImMiOjI9> välilehti "Käräjäoikeuksissa ratkaistut rikosasiat".

Yllä sanottu Suomen erittäin vakava oikeudenkäyntien liian pitkään keston liittyvä ihmisoikeusongelma pitää nähdäkseni ottaa koko ajan huomioon pohdittaessa tarvetta laajentaa poissaolokäsittelyjen ja kirjallisen menettelyn soveltamisalaa.

Kuulemisessa joissakin puheenvuorossa (mm. EOA) esiin noussut **huoli siitä, että poissaolokäsittelyjen soveltamisalan lisääminen saattaisi heikentää oikeudenkäynneillä mahdollisesti olevaa pedagogista funktiota ei ole millään mittakaavalla mitattuna yhtä vakava ongelma kuin yllä kuvattu oikeudenkäyntien liian pitkä kesto.** Tästä syystä **en pidä perusteltuna jättää hallituksen esityksessä ehdotettua poissaolokäsittelyjen soveltamisalan laajentamista millään osin toteuttamatta oikeudenkäyntien mahdollisten pedagogisten vaikutuksien takia.**

3. Vastaajan puolustautumismahdollisuudet ja todistelun vastaanottaminen poissaolokäsittelyssä

Mitä ensinnäkin tulee vastaajan puolustautumismahdollisuuksiin, poissaolokäsittely ei millään muotoa estä tai vaaranna vastaajan oikeutta puolustautua häneen kohdistettuja syytteitä vastaan. **Vastaajan haastaminen poissaolouhkaa käyttäen ei millään muotoa tarkoita sitä, että vastaajalla ei olisi oikeutta puolustautua ja osallistua oikeudenkäyntiin. Pikemminkin voi sanoa, että mikäli vastaaja kiistää syytteessä tarkoitetun teon, hänen luulisi saapuvan kyllä oikeudenkäyntiin puolustamaan itseään, vaikka häntä ei olisi sinne sakon uhalla kutsuttu. Ja mikäli hän ei saavu, voidaan edelleen kysyä, onko tosiaan tuomioistuinlaitoksen tehtävänä huolehtia siitä, että tällainen vastaaja saapuu oikeudenkäyntiin.**

Todistelun vastaanottamisesta poissaolokäsittelyssä ehdotetaan ROL 8:12:ssä säädettäväksi seuraavasti:

Tutkittaessa ja ratkaistaessa asia vastaajan poissaolosta huolimatta voidaan ottaa vastaan sellaista todistelua, joka on nimetty haastehakemuksessa tai joka muutoin on hyvissä ajoin ennen asian käsittelyä saatettu vastaajan tietoon ja hänelle on varattu tilaisuus lausua siitä.

Keskeinen kysymys tässä on siten se, voidaanko todistelun vastaanottamisen syytetyn poissaollessa ajatella vaarantavan hänen oikeusturvaansa. Oma vastaukseni tähän kysymykseen on, että ei voida. Perustelen näkemystäni seuraavilla seikoilla.

Ensinnäkin vastaajalla on aina oikeus osallistua poissaolokäsittelyyn ja esittää siellä omaa todistelua ja kommentoida häntä vastaan esitettyä todistelua. Näin ollen **oikeusturvaa koskeva argumentti menettää suurimman osan (ellei koko) painoarvostaan jo sen vuoksi, että vastaaja on päättänyt jäädä pois pääkäsittelystä siitäkkin huolimatta, että hänelle on jo haasteen tiedoksiannon yhteydessä ilmoitettu, että käsittelyssä voidaan ottaa vastaan todistelua myös hänen poissaollessaan.**³

Toiseksi on muistettava, että tuomioistuinta ja syyttäjää velvoittaa **objektiivisuusperiaate**. Sanottu periaate tarkoittaa sitä, että kummankaan viranomaisen ei kuulu pyrkiä rikosprosessissa syytteen hyväksyvään ja

³ Ks. myös Koponen, Pekka: Poissaolokäsittelyn edellytyksistä rikosasiassa alioikeudessa. LM 1998 s. 424-425.

mahdollisimman ankaraan rangaistukseen, vaan aineellisesti oikeaan lopputulokseen. Käytännössä kysymys on näin ollen siitä, että vaikka vastaaja ei olisikaan paikalla pääkäsittelyssä, tästä ei seuraisi, että oikeudenkäynnissä otettaisiin huomioon vain syytettyä vastaan puhuvaa todistelua, vaan objektiivisuusperiaate velvoittaa huomioimaan myös syytetyn eduksi puhuvat seikat.⁴

Tuomarin osalta poissaolokäsittelyn todisteluvaiheessa epäillyn oikeusturvan varmistamisen kannalta objektiivisuusperiaate ilmenee etenkin OK 17:48.4:ssa tarkoitettuja täydentäviä kysymyksiä esitettäessä. Sanotussa lainkohdassa säädetään siitä, että vastakuulustelun jälkeen tuomioistuimella ja asianosaisilla on oikeus tehdä kuultavalle kysymyksiä. Pääkuulustelusta huolehtineelle osapuolelle tulee varata ensimmäiseksi tilaisuus kysymysten tekemiseen.

Oikeuskirjallisuudessa täydentävien kysymysten funktioksi on nähty etenkin vain todistelun edeltävissä vaiheissa epäselviksi jääneiden yksityiskohtien tarkistaminen.⁵ Tästä huolimatta voidaan pitää ilmeisenä, että varsinkin tuomioistuimen rooliin kuuluu, että juuri täydentävissä kysymyksissä se kiinnittää huomiota mahdollisiin syytetyn eduksi koituihin seikkoihin, jos niitä ei kuulustelun aiemmissa vaiheissa ole riittävästi selvitetty. Tämä pätee myös sellaisiin pääkäsittelyihin, joissa vastaaja on paikalla, mutta aivan erityisesti tuomioistuimen on otettava nyt sanottu huomioon silloin, kun todistelua otetaan vastaan poissaolokäsittelyssä.

Syyttäjän rooli vastaajan oikeusturvan varmistamisessa poissaolokäsittelyjen yhteydessä on merkittävin. Tämän voidaan katsoa johtuvan jo pelkästään rikosasioissa noudatettavasta akkusatorisesta periaatteesta, jonka mukaan juuri syyttäjän tehtävänä on huolehtia juttujen eteenpäin viemisestä ja todistelun esittämisestä, kun tuomioistuimen rooli rikosprosessissa on huomattavasti passiivisempi. Toisaalta tässä voidaan mainita myös siitä, että nykyisessä rikosprosessissa syyttäjä on ainoa viranomainen, jolla on valtuudet toimia rikosprosessiketjun (esitutkinta-syyteharkinta-oikeudenkäynti) jokaisessa vaiheessa, mistä syystä juuri syyttäjällä on suurin vastuu huolehtia siitä, että rikosjutussa saavutetaan aineellisesti oikea lopputulos.

Syyttäjän objektiivisuusperiaatteen ja poissaolokäsittelyjen välinen suhde huomattiin jo valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarjan ensimmäisessä julkaisussa vuonna 2001. Tässä syyttäjän toimenkuvan kehittämistä pohtivassa työryhmämietinnössä todettiin, että **varsinkin sellaisissa poissaolokäsittelyissä, joissa vastaajaa ei edusta edes asiamies, syyttäjän velvollisuus ottaa huomioon vastaajan eduksi puhuvat tosiseikat on korostetumpi kuin muutoin. Mietinnön mukaan syytteen ajamisen pitäisikin tällaisissa poissaolokäsittelyissä olla pikemminkin asian esittelemistä siinä mielessä, että syyttäjä esittää syytteen perusteiden lisäksi paitsi mahdolliset epäselvät kysymykset myös sellaiset seikat, jotka koituisivat vastaajan eduksi.** Näin voitaisiin varmistua siitä, että tuomioistuimen ratkaisu ei perustuisi yksipuolisen tiedon varaan.⁶

Epäröimättä voin lausua, että syyttäjälaitoksessa on jo yli kaksikymmentä vuotta tiedostettu objektiivisuusperiaatteen merkitys poissaolokäsittelyjen yhteydessä. Tästä syytä voidaankin varmuudella ajatella, että jo

⁴ Ks. objektiivisuusperiaatteesta yleisesti ja etenkin syyttäjää velvoittavasta objektiivisuusperiaatteesta yksityiskohtaisesti Vuoren pää, Mikko: Syyttäjän tehtävät. Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta. Vammala 2007 s. 212-235 ja siellä mainitut lähteet.

⁵ Ks. esim. Jokela, Antti: Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. Talentum 2015 s. 292-293.

⁶ Ks. Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen. Työryhmän mietintö 1.6.2001. Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro. 1 s. 39.

pelkästään syyttäjää velvoittavan objektivuusperiaateen kautta syytetyn oikeusturva ei vaarannu, vaikka todistelua otettaisiin poissaolokäsittelyissä vastaan huomattavasti nykyistä enemmän.

Turussa 17.2.2026

Mikko Vuorenpää
Prosessioikeuden professori
Lapin yliopisto